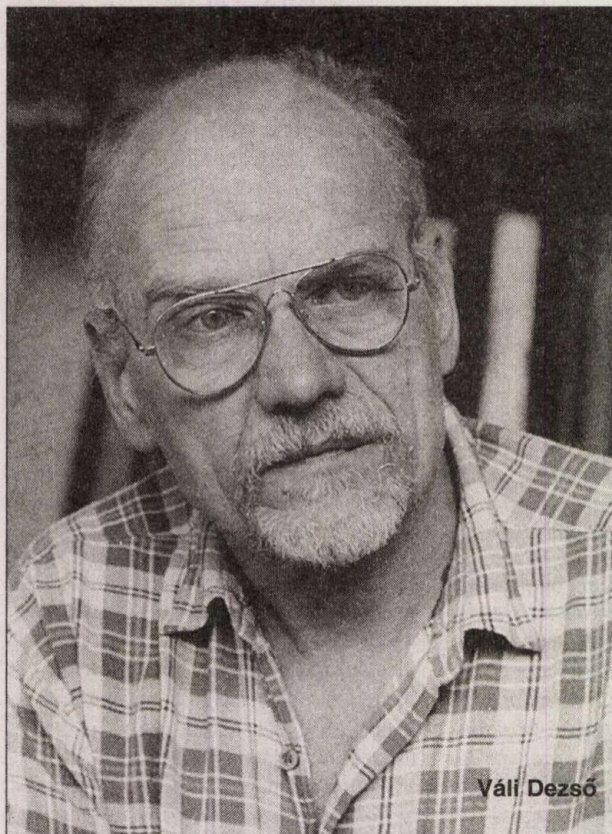

Dolgok esti lélekvándorlása

(Váli Dezső festményei az Ernst múzeumban)

Váli Dezső

R. M. Rilke: A magányos
*Mint ki idegen óceánra kelt,
 olyan vagyok az örök itt-lakóknak;
 telt napjaik asztalra halmozódnak,
 de nekem már a távol tája telt.*

*Arcomba ér egy más világ határa,
 amely talán, akár a hold, lakatlan;
 ők egy érzést sem hagynak egymagára,
 s lakályosan élnek lakott szavakban.*

*A tárgyakon, melyekkel visszatértem,
 a furcsa lényeg itt is átragyog:
 ők otthonukban messze, állatok,
 itt lélegzetük elfojtja a szégyen.*

Nemes Nagy Ágnes

Váli Dezső évek óta műtermeket fest. A műhely mint téma: regresszió. Tovább lépő visszatekintés, „visszacsapó illeszkedés”. A műhely mint tér befelé fordul, magába néz. A föld világgá lesz (világ-gá megy), a műtermi bútorok a szellem jelzőoszlopaivá. A magányévá. Mert szellem és magány édestestvérek. Rilke

így ír erről: „Ezért, kedves Uram, szeresse magányosságát, és a fájdalmat, amelyet okoz Önnek, viselje szépen zengő panasszal. Mert, amint mondja, távolinak érzi azokat, akik közel vannak Önhöz, és ez mutatja, hogy világa már távolni kezd. S ha közelsége távoli, akkor távolsága már a csillagok alatt jár, nagyon messze.”

Váli Dezső festményei a távolodás, a fenti végtelen messzeségből való visszaintés képei. Idejük a szürkület ideje: fény és sötétség határán vagyunk, félúton. A fény már nem nyeli el a belső fényt, a sötétség még nem borítja be. Az „Alig látható műterem” és a „Műterem,

kontraszt nélkül” az alkotástér, az élet tömbösödését, a határok eloldódását címükben is jelzik. Az életből a lét felé közeledve határtalanodnak a dolgok, míg nem a Nagy Határtalan, a Semmi lép elő. A Semmi, amibe létünk mindvégig „beletartott”. A Semminek, a létnek ez a felfénylése mélységesen belső: a köztes létben vagyunk. Belső ablakok nyílnak, betör a Láthatatlan. Ezeknek a képeknek a belső fénye kizár minden külső fényforrást. Néha látunk ugyan műteremablakot, de onnan kintről nem jön be világ. (Legfeljebb annyi szívárog be, amennyi egy koporsóba). Kívülről nem jön semmi, minden fényünk bennünk lakozik. Környezet nincs, csak a lélek vetül ki.

Az egyik festményen falnak fordított vásznak: vakrámájuk mintha ablak volna. Valamerre másfelé nyíló.

A ragyogás itt már nem az optika törvényei szerinti, nem fizikai. Egyszerűen életbe lép benne a metafizika.

A fényváltással együtt térváltásban is

vagyunk: lassan dőlnek, süllyednek a dolgok. A kompozíció összetartja ugyan ezt a dőlést, de a határok itt is feszültek. A „Műterem fehér asztallal” című képen hatalmas fehér felület borítja a teret: jégtáblatorlódás, a Mindenséget uralma alá hajtani kész hidegség halotti leple. A hatalmasodó hóasztal mögött elsüllyedő szék.

A dölések a kilenc festményből álló „Műterem-sorozat”-ban átértelmeződnek. Ez a sorozat nem sorozat, hiszen befogadása nem lineáris. Dölések ősi, rituális tánca ez: zárandoklás a magány cédrusához. Más-más időpontokban – mintha egy rovar szemével – látjuk ugyanazt a műtermet. Minden átrendeződött, minden ugyanaz maradt. Egy haldokló láthatja így összesűrűsödött életét, a végső, leghatalmasabb magány pillanatában.

A linearitás rémlik föl és hal el a „Műterem-Balthus kékje” című képen is. Itt a műtermi bútorok sorban állnak, mintha lenne irány. De a linea végpontja egy üres keret.

Olykor ironiaszemcsék, talán akaratlanul: a „Műterem-vasárnap” padlón heverő üres vásznat vagy papírlapot mutat, rajta egy szék lába tapos.

Minden, ami túl van az ábrázoláson, olyan jeleket hagy hátra utóvédként, mint Váli képei. A „Szürke műterem, lilá képpel” bútorai halott ősbölnyek: egy távoli, elmenekült világ itthagyt darabjai. Egy messzi élet még fogható jelei. A használat, a funkció elcsúszik a tárgyak felületén, az anyag, a szoba megnyílik: névtelen, szomorú ottállásában fölragyog a Semmi. A Lét alapja.

A „mindig ugyanaz” végtelen sorozatai ezek a képek. Az ismétlés askézise fölkaparja a felszínt, és lassan elárasztja az unalmat. A mély, heideggeri Unalmat, amely „a jelenvaló lét szakadékaiban ködként gomolyog, és valamennyi dolgot, minden embert, s velük együtt önmagunkat is egyfajta furcsa közömbösségbe szorít be. Ez az unalom a létezőt a maga egészében nyilvánítja meg.”

Nézzük a Semmi képeit, vesszük a Másvilág jeleit, bólintunk. Meg fogunk halni.

Végh Attila